

AZ EURÓPAI UNIÓ KÖRNYEZETVÉDELMI VEZETÉSI ÉS HITELESÍTÉSI RENDSZERÉNEK FENNTARTHATÓSÁGI PERSPEKTÍVÁI

BARTL Bálint
PhD-hallgató (PPKE JÁK)

1. Bevezetés¹

A környezeti vezetési vagy menedzsment rendszereket eltérő szempontok szerint érdemes vizsgálni. Az alanyi kört tekintve egyrészt az állami oldalról, vagyis onnan, hogy mit vár el az állam és annak közigazgatási hatósága egy-egy adott vállalattól ahhoz, hogy sikeresen csatlakozzon egy ilyen típusú rendszerhez. Másrészt a vállalati (társasági jogi) oldalról szükséges szemléltetni azt, hogy milyen ‘cégformák’ ideálisak a lehetséges csatlakozáshoz. Ezzel összefüggésben jogágak szerint is fontos elemezni, milyen magánjogi vetületei lehetnek egy környezetirányítási rendszernek, illetve milyen közigazgatási szabályok vonatkoznak rá. Harmadrészt nem feledkezhetünk meg az Európai Unió (a továbbiakban: EU) normáiról sem, amelyek közül némelyek közvetlenül hatályos és alkalmazandó szabályokat tartalmaznak. Jelen tanulmány célja annak elemzése, hogy hogyan is csatlakozhat egy vállalat a *The Eco-Management and Audit Scheme* (közösségi Környezetvédelmi Vezetési és Hitelesítési Rendszer, a továbbiakban: EMAS) rendszeréhez, valamint hogyan kapcsolódik e rendszer a fenntartható vállalatirányításhoz. A vizsgálat jórészt az EU szabályaira terjed ki, de megjelennek a hazai jogszabályok is, néhol *de lege ferenda* javaslatokkal is szemléltetve. Egyes részek pedig a közgazdasági szempontokat szem előtt tartva kerülnek bemutatásra.

2. Az EMAS és a fenntarthatóság

A környezetirányítási rendszerek vállalati bevezetése és betartása javítja a környezet minőségét és a fenntartható fejlődés elveivel összhangban elősegíti a gazdasági fejlődést. Az 1972-es Stockholmi Nyilatkozat preambulumban olvasható, hogy a

¹ Jelen tanulmány a Magyar Jogász Egylet szakmai támogatásával készült

fenntartható fejlődésnek az emberi jogokat össze kell kapcsolnia a környezetvédelmi és gazdasági jogokkal.² A környezetközpontú vállalatirányítási rendszerek egyik legjelentősebb előnye, hogy a környezetvédelem alapelvét ültetik át egy vállalat szervezetébe és irányításába, ezzel megszűnik az említett alapelv külön vállalati osztályon történő olyan kezelése, amely nem képes jelentős hatást gyakorolni a vállalat egyéb működési területeire.³ A fenntarthatóság alapelvének gazdasági modellekbe való átültetése olyan elvi tételnek tekintendő, amely a környezeti vállalatirányítási rendszerek alapját jelentheti.⁴ A fenntartható fejlődés (és a fenntarthatóság) igényli az integrációt,⁵ amelynek három dimenziójához (környezeti, gazdasági és társadalmi) egy szervezet környezetirányítási rendszere kellő módon tud hozzájárulni. Álláspontom szerint egy környezeti vállalatirányítási rendszer auditálási tevékenysége testesíti meg leghatékonyabban a fenntarthatóság alapelvét az adott vállalat életében. E megállapítást bizonyítja, hogy az ilyesfajta tevékenységben tetten érhető a számonkérhetőség, főképp a jogszabályok betartása által.⁶ Kutatási témám szempontjából az EMAS és az ISO szabvány bír kiemelkedő jelentőséggel. Az EMAS rendszer alatt az Európai Unió Környezetvédelmi Vezetési és Hitelesítési Rendszerét értjük, míg az ISO 14000 a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet által létrehozott nemzetközi szabványrendszert jelenti. Az EMAS a vegyipar területén a balesetek számának csökkentése céljából jött létre.⁷ Számos kutatás⁸ bizonyítja, hogy e rendszerek alkalmazása hozzásegíti az adott vállalatot környezeti teljesítményének javításához. A környezetvédelmi jog gazdasági eszközeinek használata és jelentősége jelenleg növekszik, amelyek közvetve befolyásolják a környezetvédelemre kötelezett szervezetek tevékenységét például a különböző engedélyek, a biztosítások vagy a környezetbarát irányítási rendszerek által.⁹ Egy 'zöld' közbeszerzés ajánlattevőjétől elvárt a kezdeti lépések egyikeként az EMAS (és így az ISO 14001-es szabvány) bevezetése a vállalati struktúrájába.¹⁰

² E. M. ZĘBEK: Environmental Management of ISO 14001 System Enforcement in EU Countries. *Review of European and Comparative Law*, Vol. 44., Iss.1., 2021. 54. <https://doi.org/10.31743/recl.9958>

³ CSUTORA Mária – KERÉKES Sándor: *A környezetbarát vállalatirányítás eszközei*. Budapest, KJK-KERSZÖV, 2004. 109.

⁴ BÁNDI Gyula: Környezetvédelem, fenntartható fejlődés és integráció. In: HALUSTYIK Anna – KLICSU László (szerk.): *Cooperatrici veritatis. Ünnepi kötet Tersztyánszkykyné Vasadi Éva 80. születésnapja alkalmából*. [Xenia] Budapest, Pázmány Press, 2015. 51.

⁵ Uo. 54.

⁶ Uo. 70.

⁷ FODOR László: *Környezetjog*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2014. 167.

⁸ M. POTOSKI – A. PRAKASH: Covenants with weak swords: ISO 14001 and facilities' environmental performance. *J. Pol. Anal. Manage.*, Vol. 24. (2005) 745–769. <https://doi.org/10.1002/pam.20136>; S. LINK. – E. NAVEH: Standardization and Discretion: Does the Environmental Standard ISO 14001 Lead to Performance Benefits?, *IEEE Transactions on Engineering Management*, vol. 53., no. 4. (2006) 508–519. doi: 10.1109/TEM.2006.883704.

⁹ ZĘBEK i. m. 55.

¹⁰ BARNA Orsolya: Fenntarthatósági kezdeményezések a magyar jogi környezetben. In: GYULAI-SCHMIDT Andrea (szerk.): *Közbeszerzések a fenntartható és innovatív fejlődés szolgálatában*. Budapest, Pázmány Press, 2015. 107.

3. Az EMAS és az ISO szabvány általános vizsgálata

Az EU meghatározta a környezetvédelmi vezetési rendszer fogalmát, amely így szól:

„[az] általános vezetési rendszer része, amely magában foglalja a szervezeti felépítést, a tervezési tevékenységeket, a felelősségi köröket, az eljárásmodokat, a környezeti politika kidolgozásának, bevezetésének, megvalósításának, vizsgálatának és fenntartásának folyamatait és eszközeit.”¹¹

2001-ben a Tanács és a Parlament a 761/2001. számú rendeletével a különböző típusú (pl. mezőgazdasági) szervezetek részvételét,¹² 2009-ben pedig a kisvállalatok részvételének lehetőségét próbálta megteremteni a rendszer felülvizsgálatával.

Mind az EU EMAS-rendelete,¹³ mind az ISO 14000-es nemzetközi szabványok alkalmazása aktív, önszabályozó cselekvést várt el egy vállalkozástól. Azonban az EMAS kapcsán az EU és a tagállamok már túlléptek az önszabályozás pusztá ösztönzésén, és egy vegyes rendszerű szabályozás jött létre, amely rendszeti (igazgatási) és gazdasági módszereket egyaránt megjelenít különböző jogintézmények formájában.¹⁴ Ha egy vállalat már hatékonyan működteti az ISO-szabványt vagy az EMAS rendszert, nemcsak a rendszer elemeit, de a ténylegesen elért környezeti teljesítményét is folyamatosan javítania kell.¹⁵ Az ISO 14001-es szabvány 2001 óta lett része az EMAS rendszerének.¹⁶ Így az ISO szabványok megfelelő és hatékony alkalmazása az EMAS rendszerhez való csatlakozás előszobájának is tekinthető. Az EMAS az ISO 14001 nemzetközi szabvány alternatívája a környezetközpontú irányítási rendszerek közül, valamint a kiterjesztése is egyben.¹⁷ A két rendszer rendkívül hasonló garanciákkal és megbízhatósággal szolgál, de az EMAS állított fel szigorúbb követelményeket a jogszabályi megfelelés kapcsán.¹⁸ A fenntarthatóság és az önszabályozás folyamataihoz szorosan kapcsolódik

¹¹ 761/2001/EK rendelet a szervezeteknek a közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) való önkéntes részvételének lehetővé tételéről, HL L 114/1, 2001.4.24., 2. cikk k) pont

¹² FODOR i. m. 167.

¹³ 1221/2009/EK rendelet a szervezeteknek a közösségi környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) való önkéntes részvételéről és a 761/2001/EK rendelet, a 2001/681/EK és a 2006/193/EK bizottsági határozat hatályon kívül helyezéséről HL L 304., 2011.11.22. (a továbbiakban: 1221/2009/EK rendelet).

¹⁴ FODOR i. m. 167.

¹⁵ CSUTORA–KEREKES i. m. 111.; Heinz-Joachim PETERS – Thorsten HESSELBARTH – Frederike PETERS (eds.): *Umweltrecht*. Stuttgart, Kohlhammer, 2016. 73.

¹⁶ EUROPEAN COMMISSION: *EMAS egyszerűen kis- és középvállalkozásoknak: 10 nap, 10 oldal, 10 ember, 30 lépés*. Brussels, Directorate-General for the Environment, 2007, 2., 1221/2009/EK rendelet II. melléklet. [A továbbiakban: *EMAS egyszerűen*]

¹⁷ Agnieszka OCIEPA-KUBICKA – Iwona DESKA – Ewa OCIEPA: Organizations towards the Evaluation of Environmental Management Tools ISO 14001 and EMAS. *Energies*, Vol. 14., no. 16. (2021) 4870. <https://doi.org/10.3390/en14164870>. 2.

¹⁸ José ÁLVAREZ-GARCÍA – María DE LA CRUZ DEL RÍORAMA: Sustainability and EMAS: Impact of Motivations and Barriers on the Perceived Benefits from the Adoption of Standards. *Sustainability*, Vol. 8., no. 10. (2016) 1057. <https://doi.org/10.3390/su8101057>. 2.

az EMAS, amely a jogi szabályozás egyszerűbb áttekinthetőségében, a vállalati felelősség (tudatosság) erősödésében, valamint a (hatósági) eljárások egyszerűsödésében jelenik meg.¹⁹ A tagállamokat támogatási kötelezettség terheli (például adókedvezmények formájában).²⁰ A támogatási kötelezettség teljesítése megnyilvánulhat azonban a jogszabályok egyszerűsítésében és áttekinthetőbbé tételében is (ld. később). Elsősorban a környezeti rendszer kiépítése, ellenőrzése és értékelése, valamint a környezeti teljesítmény-információk nyilvánosságra hozatala alapvető elvárás a rendszer részeseként. Ezekhez társulnak a ‘humán’ tényezők, melyek főként független hitelesítési szakértők általi ellenőrzésben, illetve a vállalat dolgozóinak oktatásában öltenek testet.²¹ (Egyes kutatások szerint a dolgozók véleményeikkel is segíthetik a rendszer bevezetését az úgynevezett ‘ökotérképezés’ során környezeti időjárásjelentés formájában.)²² Egy vállalkozás (szervezet) nyilvántartásba vétellel (bejegyzéssel) vehet részt az önkéntes EMAS rendszerben, amelyet meghatározott feltételek teljesítésével (például környezeti állapotfelmérés, környezetvédelmi vezetési rendszer kidolgozása) lehet megkezdeni. Magyarországon a szervezetek nyilvántartásával kapcsolatos feladatokat az országos környezetvédelmi hatóság,²³ valamint a megyei kormányhivatalok járási hivatalai végzik.²⁴ A hatóság közhiteles nyilvántartást vezet a rendszerben részt vevő szervezetekről, amelyhez – bizonyos kivételekkel – a hatósági nyilvántartás joghatásai fűződnek.²⁵ Az eljárás végén a vállalat EMAS logót és címet használhat, amelynek megtartásához is biztosítani kell a már a megszerzéshez is szükséges feltételeket.²⁶ A környezetvédelmi vezetési rendszer – csatlakozva a fenntartható fejlődéshez és a humán erőforrás gazdálkodáshoz – jól illeszkedik egy adott szervezet vállalati struktúrájába. Egy vállalatnál az erőforrás felhasználási hatékonyságának a növelése, valamint ennek következményeként a szennyezés (szennyező kibocsátás) visszaszorítása versenyképességet javító tényező, amely a hulladéklerakási, környezetvédelmi és nyersanyagköltségek csökkenésében, valamint a jogi kiadások visszaszorításában mutatkozik meg.²⁷ Oktatás keretében a hatékony dokumentációt, a vonatkozó környezetvédelmi jogszabályok betartását és a felsőbb vezetés szándéknyilatkozatát lehet ismertetni. A környezetvédelmi ellenőr pedig értékelheti a rendszer működését és hatékonyságát.

¹⁹ Lothar KNOPP: EMAS II – Überleben durch Deregulierung und Substitution. *Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht*, Vol. 20., Iss. 10. (2001) 1099–1100.

²⁰ 1221/2009/EK rendelet Preambulum (23); BÁNDI Gyula: *Környezetjog*. Budapest, Szent István Társulat, 2014. 301.

²¹ BÁNDI (2014) i. m. 299.

²² *EMAS egyszerűen* i. m. 10.

²³ A környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) részt vevő szervezetek nyilvántartásáról szóló 308/2010. (XII. 23.) Korm. rendelet 1. § (1).

²⁴ Az EMAS bevezetésének lépései: <http://emas.kvvm.hu/page.php?p=13&l=>

²⁵ A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 81/A. § (3)–(4); Az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény 97. §.

²⁶ BÁNDI (2014) i. m. 301.

²⁷ CSUTORA–KEREKES i. m. 107.

4. Az EMAS rendszer vállalati bevezetése

Az EU rendeleti úton szabályozza az EMAS-hoz való csatlakozást, így minden tagállam minden szervezetének ugyanazt az uniós másodlagos jogforrást kell követnie az eredményes integrációhoz.²⁸ A rendelet a szervezet, és nem a jogi személy, a gazdasági társaság vagy ezek székhelyének a fogalmát használja.²⁹ A magyar társasági jogi jogalkotás is a szervezeti fogalom használatának az irányába 'tolódik' el, amelyet jól példáz az a tény, hogy a jogi személyek nyilvántartásáról és a nyilvántartási eljárásról szóló legújabb jogszabály is a szervezet elnevezést használja gyűjtőfogalomként.³⁰ A szervezet fogalmának használata az érintetti kör kiszélesítését jelenti.³¹ Az EMAS-rendelet személyi hatályának értelmében akár a közsféra szervezetei (állami cégek, vagyonkezelő alapítványok, egyetemek stb.) vagy jogi személyiség nélküli szervezetek (esetleg társasházak) is csatlakozhatnak a rendszerhez.³² Az ISO 14001-es szabvány ugyancsak bármely, elkülönült adminisztrációval rendelkező szervezetnél bevezethető (például üzemenknél vagy egyetemi tanszékeknél is),³³ függetlenül a tulajdonosi formától. A tanulmányban – e fogalomtól eltérően – a vállalat meghatározását használom a továbbiakban. Fontos kiemelni, hogy a csatlakozás 'csupán' lehetősége (és nem kötelezettsége) egy vállaltnak, amely a jogon kívüli szabályozás egy formája, mégis a csatlakozáshoz nélkülözhetetlen a jog által kialakított szabályok áttekintése és követése.³⁴

Előnyös lehet a csatlakozáshoz, ha egy vállalat már hatékony környezetközpontú irányítási rendszert (például ISO szabványt) és környezeti teljesítményértékelési (audit) rendszert működtet. Érdemes megvizsgálni, milyen feltételeket kell teljesítenie a vállalatnak, hogy a rendszer tagjává válhasson, amely számos előnnyel járhat számára (többek között az EMAS logó használata). Az EMAS az első olyan rendszer, „[amely] jogilag szabályozott, és átfogó módon igyekszik kiaknázni a környezeti menedzsment és teljesítményértékelés előnyeit.”³⁵ Előjáróban érdemes leszögezni, hogy a rendszer egyik leghangsúlyosabb eleme az auditálási tevékenység, amely a jogi megfelelésre (többek között a jogszabályoknak, az önkéntes kötelezettségvállalásoknak, közigazgatási szerződéseknél, stb.), a megfelelő környezetirányítási (vezetési) rendszerre és az igazolható teljesítményre (például hulladékgyűjtés) terjed ki.³⁶ Egy csatlakozó

²⁸ FODOR i. m. 170.

²⁹ Michael LANGERFELD: Das novellierte Environmental Management and Audit Scheme (EMAS-II). EG-einheitliches Umweltmanagement auf höchstem Niveau? *Neue Zeitschrift für Verwaltungsrecht*, Vol. 20., N. 5. (2001) 539.

³⁰ A jogi személyek nyilvántartásáról és a nyilvántartási eljárásról szóló 2021. évi XCII. törvény 3. § 5.

³¹ BÁNDI (2014) i. m. 299.

³² 1221/2009/EK rendelet 2. cikk 21. pont.

³³ CSUTORA–KEREKES i. m. 111.

³⁴ BÁNDI Gyula: EU EMAS követelményrendszere és az önkéntes megállapodások összefüggéseinek elvi háttere és gyakorlati jelentősége. In: BÁNDI Gyula (szerk.): *EU EMAS követelményrendszere és az önkéntes megállapodások (közigazgatási szerződés) összefüggései c. kutatási program összefoglalója*. Budapest, PPKE JÁK, 2000. 16.

³⁵ FODOR i. m. 168.

³⁶ Uo. 168.

vállalat audittevékenysége pedig hatékony ezen területek ellenőrzésére, a hibák és az elérhető legjobb technikák (*Best Available Technichs, a továbbiakban: BAT*) feltárására. Az EMAS-hoz való csatlakozás olyan előnyt jelent, amely a hatósági ellenőrzésben, a költségtakarékosságban és a nyilvánosságban kialakuló kedvező képből realizálódik.³⁷ Ha egy vállalat több telephellyel van jelen az Európai Unióban, az anyagcég a tulajdonában álló szervezeti egységek tekintetében egységes eljárással kérheti a nyilvánosságba vételt.³⁸ Az EMAS védjegy megtartani legalább olyan jelentős kihívás, mint megszerezni azt. Az auditálás rendkívül előnyös lehet egy vállalat működése során, így csökken a környezeti kockázat, összehasonlítható helyzetbe kerülnek a vállalat egységei, illetve folyamatos és környezettudatos szabálykövetésre ösztönzi a dolgozókat és a vezetőket. A költséghatékony módszerek feltárására is lehetőséget adhat a folyamatos auditálás, illetve talán az egyik legfontosabb előnye, hogy a felsővezetés számára is átlátható képet nyújt a vállalat környezetközpontú tevékenységének aktuális állapotáról, megvalósulási szakaszairól.³⁹ Fontos kiemelni, hogy az EU-s jogalkotás az önszabályozástól a kötelező vállalati fenntarthatóság felé 'mozdult el', amelyet jól példáz a még tárgyalás alatt álló 'vállalati fenntarthatósági irányelv'⁴⁰ is.

4.1. Előzetes környezeti állapotfelmérés

Az EMAS rendszer bevezetésének ezen szakasza a 'nulladik' lépés. Mindig vezetői döntést, valamint a (hatályos) környezetvédelmi előírásoknak való megfelelést feltételezi.⁴¹ Az adott vállalat ebben a szakaszban a tevékenységét vizsgálja át, mégpedig abból a szempontból, hogy az milyen környezeti hatást gyakorol a környezeti tényezőkre. Ezen hatások felmérésére külön kritériumrendszer kerül meghatározásra. Ennek végzetével a környezetvédelmi vezetési gyakorlat (abban az esetben, ha már van ilyen a vállalatnál) felmérése, a rendszernek való megfelelés céljából való összehasonlítása, majd a korábbi gyakorlat vizsgálatának értékelése következik.⁴² Mindezek előtt azonban a hatályos környezetvédelmi jogi előírások számbavételét végzik el a vállalat jogi munkatársai. A környezeti állapotfelmérést mindig a vállalat aktuálisan értékesített termékeire és nyújtott szolgáltatásaira kiterjedően is vizsgálni szükséges.⁴³

4.2. Környezetvédelmi vezetési rendszer felállítása

Ebben a szakaszban már szervezési feladatok is hárulnak a vállalatra. Az EMAS rendelet ezen része az ISO 14001-es szabványra utal. Az ISO 14001 egyik, 2015-ös nő-

³⁷ 1221/2009/EK rendelet Preambulum (8).

³⁸ 1221/2009/EK rendelet Preambulum (12), (29), II. fejezet, 3. cikk, (3).

³⁹ BÁNDI (2014) i. m. 302.

⁴⁰ Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a fenntarthatósággal kapcsolatos vállalati átvilágításról és az (EU) 2019/1937 irányelv módosításáról (Javaslat).

⁴¹ FODOR i. m. 169.

⁴² Az EMAS bevezetésének lépései: <http://emas.kvvm.hu/page.php?p=3&l=>

⁴³ 1221/2009/EK rendelet 2. cikk (9).

vuma a kockázatkezelési követelmény környezetvédelmi vezetési rendszerbe történő beépítése, amely kétségtelenül javít a környezetvédelmi hatékonyságán.⁴⁴ Fontos célok, amelyeket egy vállalatnak már az ISO 14001 bevezetése során el kell érnie, hogy tevékenységei megfeleljenek a környezetvédelmi politikának; a környezetszennyezés megelőzésére törekedjen; elkerülje olyan eljárások, gyakorlatok, technikák, anyagok, termékek, szolgáltatások vagy energia használatát, amelyek elkerülése, korlátozása indokolt; továbbá a megfelelési kötelezettségek, jogi és egyéb követelmények tiszteletben tartására is törekednie kell, amelyet az adott vállalatnak az egész működése során szem előtt kell tartania.⁴⁵ Fontos megjegyezni, hogy az EMAS szigorúbb feltételeket szab az ISO szabványhoz képest (például környezetvédelmi szabályok teljes körű betartása, nyilvános környezetvédelmi nyilatkozat), így az ISO szabvány szerinti környezetirányítási rendszernek csak egy részét fogadja el sajátjaként.⁴⁶ Ennek értelmében több cselekvést (és magasabb költséget) jelent az EMAS-hoz való csatlakozás. Fontos leszögezni, hogy az EMAS bevezetéséhez és hatékony működéséhez magas beruházási költségfedezetre van szükség.⁴⁷

Az EMAS szerinti környezetvédelmi vezetési rendszernek az alábbiakat kell tartalmaznia:

- szervezeti felépítést,
- a tervezési tevékenységeket,
- a felelősségi köröket,
- az eljárásokat,
- a környezeti politika kidolgozásának, bevezetésének, megvalósításának, vizsgálatának és fenntartásának folyamatait és eszközeit, valamint
- a környezeti tényezők kezelését.⁴⁸

4.3. EMAS és ISO 14001 kapcsolata

Bár a tanulmányban már számos helyen említésre került az EMAS és az ISO szabvány kapcsolata, részletesen ezen alfejezetben kerül elemzésre a két környezetirányítási rendszer egymáshoz való viszonya. Az EMAS rendelet II. melléklete A és B oszlopba szedve határozza meg, hogy milyen követelményeket támaszt az ISO 14001 szabvány, illetve milyen többlettel kell rendelkeznie egy vállalatnak az EMAS bevezetéséhez. Az általános környezeti tervezésen túl az EMAS tagjaként már a korábban kifejtett környezeti állapotfelmérést is el kell végezni. Továbbá az ISO-hoz képest e rendszernél már bizonyítania is kell a vállalatnak, hogy mindent megtett a környezetvédelmi jogszabályok betartása érdekében, így a puszta szándéknyilatkozat már nem elég. (Fontos szempont a tervezés során, hogy nemcsak a tagállami, hanem az uniós környezetvédel-

⁴⁴ ZĘBEK i. m. 75.

⁴⁵ Uo. 70.

⁴⁶ FODOR i. m. 169.

⁴⁷ ÁLVAREZ-GARCÍA – DE LA CRUZ DEL RÍORAMA op. cit. 3.

⁴⁸ 1221/2009/EK rendelet I. fejezet, 2. cikk, 13.

mi jogszabályok betartása is elvárás).⁴⁹ Ugyanígy a környezeti teljesítmény elérésére felállított vezetési rendszer bizonyítása is az adott vállalatot terheli. A munkavállalók tekintetében állítja fel a legmarkánsabb többletkövetelményt az EMAS rendelet. Míg az ISO szabvány ‘csupán’ a szerepek, felelősségi körök és hatáskörök tisztázását, valamint a felsővezetés képviselőjének kijelölését szabja meg, addig az EMAS a munkavállalók aktív bevonását, ösztönzését és tájékoztatását rendeli el. Míg az ISO rendszer a belső (vállalaton belüli) kommunikációt várja el, addig az EMAS tagjainak a külső környezetet (például a lakosságot) is tájékoztatniuk kell környezetvédelmi tevékenységükről (ld. környezetvédelmi nyilatkozat). Eltérés továbbá, hogy az EMAS rendszerben megfelelő időközönként (3 vagy 4 évente) felül kell vizsgálatni a környezetvédelmi nyilatkozatot független környezetvédelmi hitelesítővel, míg az ISO esetén erre nincs kötelezettség.⁵⁰ Az EMAS rendszer megköveteli a korábban említett ‘BAT’ alkalmazását, ez az ISO-nál azonban nem abszolút követelmény.⁵¹ A fenntartható fejlődés elősegíti a tiszta környezet biztosítását, ami elengedhetetlenül fontos minden élet számára, beleértve a jelen és a jövő generációit is. Ezen kívül, bár a gazdasági életképesség megköveteli a környezeti erőforrások felhasználását, a környezetvédelmi jog elveinek betartása, továbbá az ISO 14001-hez hasonló rendszerek alkalmazása fenntartják az elővigyázatossági és megelőzési, valamint a kibocsátáscsökkentési környezetjogi célokat.⁵²

A hivatkozott tanulmányban⁵³ elemzett országokban az ISO 14001 bevezetését követő években a környezetvédelmi teljesítménymutatókra vonatkozó adatok alapján a következők állapíthatók meg: a vállalatok számának növekedése és a környezetminőségi mutatók javulása folytán a vizsgált országokban, amely megállapítás Olaszország esetében egyértelműen kimutatható, az üvegházhatású gázok kibocsátása csökkent, alacsonyabb lett az energiafogyasztás és kevesebb volt a hulladéktermelés, valamint kiemelendő, hogy a hulladékok újrahasznosítása tekintetében a legmagasabb értéket érte el a mediterrán ország Európában. Éppen ezért – a környezet minőségének javulása érdekében – a vállalkozásokat egyszerűbb eljárási szabályok kialakításával szükséges támogatni a környezetvédelmi előírások végrehajtásában, és ösztönözni kell a hatékony jogi szabályozások bevezetését.⁵⁴ Bándi Gyula úgy véli, hogy a fenntarthatósággal (fenntartható fejlődéssel) kapcsolatos szabályozás során sok feladat hárul még a jogalkotóra:

⁴⁹ Hans D JARASS: EMAS Privilegierungen im Abfallrecht., *Deutsches Verwaltungsblatt* 118.évf. 5.sz. (2003), 300.

⁵⁰ <http://emas.kvvm.hu/page.php?p=3&l=> - EMAS és ISO 14001: különbségek és hasonlóságok (A letöltés dátuma: 2022.02.14.)

⁵¹ CSUTORA Mária: A környezeti menedzsment rendszerek hazai megvalósítási lehetőségeinek elemzése, értékelése. In: BÁNDI Gyula (szerk.): *EU EMAS követelményrendszere és az önkéntes megállapodások (közgazdasági szerződés) összefüggései c. kutatási program összefoglalója*, Budapest, 2000., LANGERFELD i. m. 539.

⁵² ZÉBEK i. m. 76–77.

⁵³ Uo.

⁵⁴ Uo. 77.

„[A] fenntartható fejlődéssel kapcsolatos jogi kihívás óriási: olyan jogi keretre van szükség, amelyik a környezeti és társadalmi megfontolásokat a fejlődési eljárásokban integrálja, miközben gazdasági elemzést is tartalmaz annak érdekében, hogy a döntések tükrözzék a ‘valós’ értékeket és a természet szolgáltatásait. Annak ellenére, hogy a fenntartható fejlődést nemzetközi egyezményekbe foglalták, illetve nemzeti jogszabályok, tervezési szabályok léteznek erre, a koncepció még jobbra megmarad a retorika és politika talaján, anélkül, hogy lennének tényleges jogi paraméterei.”⁵⁵

Megállapítható, hogy az ISO szabvány egy általános, a környezeti teljesítmény javítását elősegítő keretet ad az adott vállalatnak, amely konkrét kibocsátási mutatókban is megnyilvánul, és amelyet az EMAS bevezetésével tovább tud fejleszteni.

4.4. Környezeti (vállalatra szabott) politika elfogadása

Ebben a fázisban a vállalat felsővezetésére és az alsóbb szintű vezetőkre hárulnak fontos feladatok. Előbbi határozza meg a kitűzött célokat és annak eszközeit, utóbbi a végrehajtásban működik közre.⁵⁶ A vezetők feladatait és jogköreit pontosan ki kell jelölni, környezetvédelemben jártas személyt kell kinevezni a felsővezetés élére, valamint megfelelő információval kell ellátni mind a vezetői, mind a dolgozói részlegeket.⁵⁷ Ehhez szorosan kapcsolódik a fenntarthatósággal összefüggő humán erőforrás hatékony képzése, munkaköreinek (feladatköreinek) környezetközpontú meghatározása, valamint a környezettudatosság növelése az elsajátított ismeretek elmélyítésével és fenntartásával. Továbbá ennél a ‘lépésnél’ szükséges lefolytatni a rendszeres auditokat is.

4.5. Belső ellenőrzés

A vállalat vele megbízási jogviszonyban álló (külső vagy belső) ellenőrrel értékelteti tevékenységét. Az ellenőr a ‘BAT’ megvalósításához szükséges javaslatokat, tanácsokat is ad.⁵⁸ A külső ellenőrzés sem maradhat el, amely kezdetben a környezetvédelmi nyilatkozat szakértői hitelesítésében ölt testet.⁵⁹ Az EMAS-rendelet objektív szempontokat sorol fel a belső ellenőrzésre, amelyet három-, illetve négyévente szükséges elvégezni.⁶⁰ Az ellenőrzés gyakoriság a vállalat méretétől függ.⁶¹ A vállalat saját belső környezetvédelmi ellenőrzését évente köteles lefolytatni, amely főszabály szerint a környezeti teljesítmény ellenőrzését, illetve a környezettel kapcsolatos hatályos jogi

⁵⁵ BÁNDI Gyula: A fenntartható fejlődés jogáról. *Pro Futuro, A jövő nemzedékek joga*, 3.évf. 2013/1. 17.

⁵⁶ FODOR i. m. 169.

⁵⁷ BÁNDI (2000) i. m. 30.

⁵⁸ FODOR i. m. 169.

⁵⁹ Uo. 170.

⁶⁰ 1221/2009/EK rendelet III. fejezet, 9. cikk.

⁶¹ 1221/2009/EK rendelet III. fejezet, 7. cikk.

előírásoknak való megfelelést foglalja magában.⁶² Megállapítható azonban, összevetve a magyar jogi szabályozással, hogy a *környezet védelmének általános szabályairól* szóló 1995. évi LIII. törvényben (a továbbiakban: Kvt.) ismert és alkalmazott felülvizsgálat és teljesítményértékelés nem jelent azonos terminológiát az EU ellenőrzésre vonatkozó azonos kifejezéseivel.⁶³ Ezen kívül rendkívül fontos része az ellenőrzésnek a munkavállalókkal folytatott beszélgetés is, amely aktív bevonásukat és a környezettudatos szemlélet kialakítását jelenti.⁶⁴ A német szakirodalom szinte egyenlőségjelet tesz az EMAS-ban való részvétel és a rendszeres környezetvédelmi ellenőrzés között.⁶⁵ A tanúsítási eljárás pedig az ellenőrzés azon formája, amelyet csak akkreditált, a tanúsítással megbízott ellenőrző szervezet végezhet, illetve amelynek e tekintetben a hatáskörét és illetékességét a nemzeti jog határozza meg.⁶⁶

4.6. Környezetvédelmi nyilatkozat

Egy vállalat környezetpolitikájában elengedhetetlen a jogszabályok jegyzékének vezetése, vagyis a vállalat köteles felmérni, hogy mely jogszabályok hatálya alá tartozik, illetve azt is, hogy maradéktalanul betartja-e azokat.⁶⁷ A környezetvédelmi nyilatkozat (a továbbiakban: nyilatkozat) az elért eredmények dokumentálását és közzétételét jelenti, amely a közvélemény számára szolgál jelentős információs bázisként. Egyrészt a jelenlegi állapot feltárását (termékek, szolgáltatások, környezeti politika, vezetési rendszer), másrészt a jövőbeni (kívánatos) célokat (környezeti célkitűzéseket) jeleníti meg. Fontos eleme az adatok összehasonlító elemzése is (például hogyan csökkent a hulladék mértéke egy év távlatában).⁶⁸ Megállapítható, hogy a tudásalapú és szervezeti problémák az EMAS bevezetésével kapcsolatban, valamint a dokumentáció elkészítésére fordított idő sokkal jelentősebb, mint a pénzügyi akadályok,⁶⁹ még a 'költséges' bevezetés ellenére is. A vállalat nyilvántartásba vételére egységes eljárásban kerül sor, a nyilatkozatot pedig elektronikus vagy nyomtatott formában lehet benyújtani.⁷⁰ Az EMAS rendelet IV. melléklete meghatározza, milyen tartalmi követelményeknek kell megfelelnie egy környezetvédelmi nyilatkozatnak, milyen alapmutatókat és más releváns, illetve meglévő környezeti teljesítménymutatókat kell összehasonlítani és feltüntetni (például hulladékmutatók), illetve az információkat milyen módon és hol kell hozzáférhetővé tenni. Olyan környezeti alapadatokat is felsorakoztat az EMAS ren-

⁶² 1221/2009/EK rendelet III. melléklet 4. pont.

⁶³ FODOR i. m. 171.

⁶⁴ 1221/2009/EK rendelet III. melléklet B. pont.

⁶⁵ JARASS i. m. 299.

⁶⁶ ZĘBEK i. m. 66.; vö. 765/2008/EK rendelet a termékek forgalmazása tekintetében az akkreditálás és piacfelügyelet előírásainak megállapításáról és a 339/93/EGK rendelet hatályon kívül helyezéséről HL L 218/30, 2008.8.13. Preambulum (15).

⁶⁷ FODOR i. m. 169.

⁶⁸ Uo. 169.

⁶⁹ OCIEPA-KUBICKA-DESKA-OCIEPA i. m. 1.

⁷⁰ 1221/2009/EK rendelet Preambulum (12), (29), II. fejezet, 5. cikk, (2) a).

delet, amelyek az energia- és anyagfelhasználás hatékonyságára, a vízfogyasztásra, a hulladék keletkezésére, a biológiai sokféleségre gyakorolt hatásokra és egyéb kibocsátásokra vonatkoznak.⁷¹ Fontos könnyítése az EMAS rendelet szabályozásának, hogy lehetővé teszi az egyesített környezetvédelmi nyilatkozat megtételének lehetőségét a több földrajzi helyen telephellyel rendelkező vállalatok számára. A 'kifelé' kommunikált fenntartható fejlődés, illetve az EMAS rendszer alkalmazása az üzleti partnerek és a beszállítók bizalmát erősítheti.⁷² A környezetirányítási rendszerek bevezetése összefügg a környezet minőségének javulásával, amely a levegő, a talaj és a víz minőségének javulását eredményező csökkentett káros gázkibocsátásban és a hulladékok fokozott újrahasznosításában nyilvánul meg.⁷³ Egy adott vállalat környezetgazdálkodási stratégiája olyan elemekre épül, mint a hulladék keletkezésének a megelőzése, a hulladékforrások csökkentése, a szennyezés és a hulladék mennyiségének a kezelése, valamint a fenntartható energiagazdálkodás, a megújuló energiaforrások felhasználása, az üvegházhatású gázok (pl. CO₂) kibocsátásának csökkentése, valamint a vízkészletek védelme (például a vízellátás veszteségének csökkentése által).⁷⁴

5. Környezetvédelmi hitelesítő és környezetvédelmi munkatárs

A környezetvédelmi hitelesítő olyan független szakértő (esetleg szakértői szervezet), aki (amely) objektív kritériumok alapján a környezeti állapotfelmérést, a környezetvédelmi vezetési rendszer, az ellenőrzési eljárás és azok végrehajtásának hitelesítését, valamint a környezetvédelmi nyilatkozat érvényesítését végzi.⁷⁵ (A szakértői szervezeteket az illetékes akkreditációs hatóságok kérik fel a tevékenységük ellátására, és a hatóságok felügyelik a munkájukat.)⁷⁶ A környezetvédelmi hitelesítő megfelelő képzettség, függetlenség és megbízhatóság esetén végezheti a feladatkörét.⁷⁷ Csak olyan szakterületen tevékenykedhet, amelyre az akkreditációja vagy az engedélye kiterjed, illetve írásos megállapodást kell kötnie az adott szervezettel.⁷⁸ A környezetvédelmi hitelesítőn túl a német jogi szabályozás ismeri a kinevezett személy ('*Beauftragten*') intézményét is. E személy a vállalat munkavállalója, és fő feladata a vállalat folyamatos felülvizsgálata a környezetjogi szabályozók tekintetében.⁷⁹ Tekintve, hogy a vállalatnak 'környezeti állapotáról' folyamatosan tájékoztatnia kell a vezetőséget, a környezetjogban jártas szakember alkalmazása javasolt e tisztségre.

⁷¹ FODOR i. m. 170.

⁷² LUKÁCS Gergely Sándor: Zöld szállodák – zöld éttermek: álom vagy realitás? In: DÁVID Lóránt – KOVÁCS Gyöngyi (szerk.): *Legjobb gyakorlatok a zöld gazdaságért*. Budapest, 2013. 181.

⁷³ ZĘBEK i. m. 77.

⁷⁴ OCIEPA-KUBICKA–DESKA–OCIEPA i. m. 2.

⁷⁵ 1221/2009/EK rendelet II. fejezet, 4. cikk, (5) bekezdés.

⁷⁶ Németországban a DAU – Deutschen Akkreditierungs- und Zulassungsgesellschaft für Umweltgutachter mbH <https://www.dau-bonn-gmbh.de/>

⁷⁷ PETERS–HESELBARTH–PETERS i. m. 74.

⁷⁸ 1221/2009/EK rendelet V. fejezet, 25. cikk, (1) bekezdés.

⁷⁹ PETERS–HESELBARTH–PETERS i. m. 71.

6. EMAS rendszerhez való csatlakozás előnyei

Amellett, hogy az EMAS-rendelet számos kötelezettség betartását várja el a tagállamoktól⁸⁰ (például népszerűsítési tevékenység), illetve a rendszer tagjaitól⁸¹ (például



környezetvédelmi jogszabályoknak való 100%-os megfelelés), a rendszer bevezetése rendkívül sok előnyvel jár. A költségek jelentősen mérsékelhetőek egy jól strukturált, szisztematikus rendszer alkalmazásával, a jogszabályok teljes körű betartása révén pedig szintén csökkenthetőek/elkerülhetőek a környezetvédelmi bírságok is.

Az EMAS védjegy használata versenyelőnyt jelent más piaci szereplőkhöz képest, emellett a vállalat hírelességét, átláthatóságát és jó hírnevét is növelheti. A vállalaton belül folyamatos lesz a kontroll, amely kiegészül a külső ellenőrzési tevékenységgel is (vö. környezetvédelmi hitelesítő), így objektív képet adva a vállalat környezetvédelmi tevékenységéről.⁸² A nyilvántartásba vett és hitelesített vállalkozás a *'Hitelesített környezetvédelmi vezetési rendszer'* mondatot és az alábbi logót tüntetheti fel profiljában.

<https://www.logolynx.comtopicemas#&gid=1&pid=5>

7. Jogalkotási javaslat

A környezetvédelmi vezetési (menedzsment) rendszerek a fenntarthatóság fogalmához kapcsolódó vállalatirányítási, vezetési rendszerek, és jogi mivoltuk tekintetében megállapítható, hogy a joggyakorlat szempontjából nem minősülnek jogalkotási aktusoknak, de teljesítik a normatív aktusok kritériumait, mivel az államapparátuson kívül hoznak létre „normákat” és olyan korlátozottan kötelező erővel bírnak, amelyek a vállalatok (szervezetek) tagjainak szólnak.⁸³ E meghatározásból megállapítható, hogy az ilyen típusú rendszerek szabályai kötik a címzettjeiket, vagyis a vállalatot és annak vezetőit, munkavállalóit, tagjait. A jogi szabályozás áttekinthetősége kiemelt jelentőségű a környezetjogi önszabályozás során, ezért kodifikációs jellegű javaslat fogalmazható meg Kvt. 81/A. §-ához. A *jogszabályszerkesztésről* szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet 22. § (3) bekezdése kimondja, hogy „[A] jogszabály tervezete nem hivatkozhat a »külön« jelző alkalmazásával más jogszabályra sem általánosan, sem a jogszabály

⁸⁰ 1221/2009/EK rendelet VII. fejezet.

⁸¹ 1221/2009/EK rendelet III. fejezet.

⁸² EMAS-regisztráció: <https://tinyurl.com/ya3v93mc>

⁸³ ZĘBEK i. m. 55.

típusának meghatározásával.” (E tilalom ellenére más §-ok kapcsán is többször megjelenik a ‘külön’ jelző a Kvt.-ben). Mindez azt jelenti, hogy:

„[a] jogalkotó tisztában van vele: az adott jogszabály szabályozási tárgykörét érintően más jogszabályok is hatályban vannak, és azok eltérő szabályokat is tartalmazhatnak, ám ezek összegyűjtésével »nem fárad«, azt a jogalkalmazóra vagy a jogszabály címzettjeire bízta. Egy ilyesfajta »feladat« végrehajtása egy nem jogvégzett hatósági ügyintézőnek vagy különösen adott esetben a jogban kellően nem is jártas »átlagembernek« gyakran megoldhatatlan problémát jelent. Ehhez képest egy merev, de legalább egy rugalmas hivatkozás is több segítséget nyújt.”⁸⁴

Milyen jogszabályokra gondolhatott tehát a jogalkotó a Kvt. 81/A. §-ában az EMAS-szal kapcsolatban? A teljesség igénye nélkül a következő jogszabályok ‘sorakoztathatóak’ fel: a *védelmi és biztonsági célú beszerzésekről* szóló 2016. évi XXX. törvény, a *környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról* szóló 314/2005. (XII. 25.) Korm. rendelet, a *környezetvédelmi vezetési és hitelesítési rendszerben (EMAS) részt vevő szervezetek nyilvántartásáról* szóló 308/2010. (XII. 23.) Korm. rendelet, a *energiával kapcsolatos termékek környezetbarát tervezési kötelezettségeinek előírásáról, valamint forgalomba hozatalának és megfeleltetésértékelésének általános feltételeiről* szóló 65/2011. (IV. 15.) Korm. rendelet, a *közbeszerzési eljárásokban az alkalmasság és a kizáró okok igazolásának, valamint a közbeszerzési műszaki leírás meghatározásának módjáról* szóló 321/2015. (X. 30.) Korm. rendelet, a *Nemzeti Akkreditáló Hatóság eljárásaiért fizetendő igazgatási szolgáltatási díjakról* szóló 45/2015. (XII. 30.) NGM rendelet, a *környezetvédelmi és természetvédelmi hatósági eljárások igazgatási szolgáltatási díjairól* szóló 14/2015. (III. 31.) FM rendelet. Látható tehát, hogy sok jogszabály függ össze az EMAS rendszer integrálásával, amelyeket a vállalatok vezetőinek ‘szem előtt’ kell tartaniuk. Ezért – álláspontom szerint – legalább a szabályozási tárgykörre vonatkozó rugalmas hivatkozás megalkotása szükséges a Kvt.-ben, amely a jogszabály ‘mértétét’ növelné ugyan, de a környezetvédelmi tárgyú szabályozók közötti eligazodást segítené elő.

8. Összegzés

Jelen tanulmány átfogó képet kívánt adni egyes vállalati környezeti vezetési rendszerek jogi szabályozásáról, valamint integrálásukról a vállalati struktúrába. Ahogy az EMAS rendszer bevezetése, e kérdéskör is több tanulmányi vizsgálódást igényel, amelynek – terjedelmi korlátok okán – e tanulmány az alapozó része. A továbbiakban olyan jogi szempontokat érdemes vizsgálni, amelyek az állami (közigazgatási jogi) oldalt (nyilvántartási rendszer, állami cselekvési kötelezettségek, jogalkotás), illetve a magánjogi lehetőségeket [legmegfelelőbb cégforma a vállalati környezetirányítási

⁸⁴ Tóth J. Zoltán: *Jogalkotástan: Jogdogmatikai és jogszabályszerkesztési ismeretek*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 202.

rendszer alkalmazására, a menedzsment lehetséges szerződési (elsősorban a bizalmi vagyongazdálkodási szerződés és a vállalati környezetirányítási rendszerek közös pontjai, lehetőségei), a vállalat nyilvántartásba vételének cégjogi oldala, csőd-és felszámolás egy vállalati környezeti vezetési rendszert működtető vállalatnál] elemzik. Mindezen szempontok mellett az EU jogalkotási törekvései a vállalati fenntarthatóság kapcsán is további elemzést érdemelnek. Megállapítható, hogy az EMAS rendszer bevezetését pénzügyi (költségvetési) támogatásokkal kell segítenie a tagállami kormányoknak (közigazgatásoknak), amely szabályoknak jól meghatározottaknak kell lenniük. Mindez a jogi szabályozás áttekinthetőségét és ‘egyszerűségét’ is megkívánja.⁸⁵ Vizsgálati szempontból érdemes elgondolkodni azon, hogy egy környezeti vállalatirányítási rendszer mennyire hasonlítható össze a ‘reziliencia’ fogalmával. „[A] rugalmas reakcióképesség, a rendszerszemlélet, [...] a kockázatmanagement, az alkalmazkodás, a rugalmasság, az együttműködés, a társadalom bevonása, a szubszidiaritás, az integráció [...]”⁸⁶ tekintetében mindenképpen. Megállapítható, hogy a ‘reziliencia’ a környezeti vállalatirányítási rendszerrel, valamint a szubszidiaritással összefüggő fogalom, mivel mindháromnak közös célja, hogy minél alacsonyabb szinten (decentralizáltan) valósuljon meg egy adott szabályozás, ami során ösztönzéssel a kreativitás nyer teret a közvetlen beavatkozás helyett.⁸⁷ E körben fontos szerep jut a tervezésnek, amely a környezethasználók intézkedéseit teszi kiszámíthatóvá. Az EMAS-hoz hasonló rendszerek a ‘reziliencia’ jogi ‘leképeződését’ jelentik, amely további kutatási lehetőségeket vet fel.

Általánosságban megállapítható a tanulmányban vizsgált vállalati környezeti vezetési rendszerek bevezetésével kapcsolatban, hogy hatékonyan javítják a környezeti teljesítményt és csökkentik a kockázatokat, de magas költségeik okán nehezebben érhetőek el a kisebb vállalatok számára.⁸⁸ A tanulmány kodifikációs-technikai jellegű jogalkotási javaslata pedig a jogalkalmazók számára nyújthat segítséget, szakítva egy régen rögzült, rossz gyakorlattal.

⁸⁵ OCIEPA-KUBICKA–DESKA–OCIEPA i. m. 16.

⁸⁶ BÁNDI Gyula: Fenntartható fejlődés, reziliencia és közigazgatás. In: FAZEKAS Marianna (szerk.): *Gazdaság és közigazgatás: Tanulmányok Ficzere Lajos tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös, 2015. 23.

⁸⁷ Uo. 25.

⁸⁸ CSUTORA–KEREKES i. m. 120.